

Hoe bied je leerlingen passend onderwijs?

Speel in op de educatieve behoeften van ieder kind

Hoe bied je leerlingen passend onderwijs, tegemoetkomend aan hun eigen, specifieke educatieve behoeften? *PO Management* legde deze vraag voor aan vier onderwijsprofessionals, die op 13 mei allen spreken op het seminar 'Cirkel van Zorg'.

Geen labels

Aan het woord is Eleonoor van Gerven. Met haar eigen opleidingsinstituut *Slim!* Educatief richt zij zich op het nascholen van leraren. Daarnaast schreef ze vele boeken en artikelen over begaafdheid. "Als je wilt weten wat kinderen nodig hebben om tot – zoals ik het graag noem – *uitdagend* onderwijs te komen, moet je hun educatieve behoeften weten. In het verleden dachten we altijd dat je op dat moment start met een uitgebreid intelligentieonderzoek naar begaafdheid. Tien jaar geleden kwamen we tot de conclusie dat dit niet altijd nodig is. Het label begaafdheid was echter wel nodig om tot passend onderwijs te komen. Ook die visie is de laatste jaren aan het veranderen. Steeds vaker zeggen we nu dat het zonder die labels kan. Kijk vooral goed naar wat de leerling nodig heeft. Hoe je de educatieve behoeften verkent als leerkracht, beschrijf ik in een van mijn nieuwe boekjes: *De Cirkel van Zorg voor leerkrachten*."

Negen stappen

Voor leerlingen die meer nodig hebben dan je in het basisarrangement kunt bieden, wil je verkennen waar hun educatieve behoeften liggen. Van Gerven ontwikkelde negen stappen om te doorlopen, een zogeheten Cirkel van Zorg. In een notendop: "Het begint bij inventariseren: hoeveel kinderen vallen mij op boven het basisarrangement? Daarna bedenkt je of je genoeg weet om te kunnen handelen. Vervolgens bekijkt je wat jouw handelingsverlegenheid is, en wat je nodig hebt om te kunnen handelen. Je verkent welke educatieve behoeften er zijn en welke instructie en ondersteuning nodig is. Vervolgens trek je conclusies en documenteer je wat je gaat doen, om tot slot je handelen te evalueren. Dit lijkt een uitgebreid proces, maar het kan zijn dat je in vijf minuten je onderzoek hebt gedaan, bijvoorbeeld door consequent een leerling te observeren. Weten dat een kind begaafd is, betekent niet dat je ook weet welke educatieve behoeften dit kind heeft.

Deze Cirkel van Zorg zou een leerkracht niet alleen voor begaafde kinderen moeten doorlopen, maar kunnen gebruiken om naar de educatieve behoefte van alle kinderen te kijken."

Kijken vanuit het kind

Ook Erik van Meersbergen, lerarenopleider/domeincoördinator bij Fontys hogescholen OSO en auteur, vindt dat we minder vanuit vaste kaders of labels moeten denken, maar meer vanuit de ogen van het kind: begaafd of minder begaafd. "Door de invoering van passend onderwijs ligt er een kans om het onderwijs op te frissen. Wat mij betreft doen we dat door ook de oude begrippen van pedagogen Kok en Stevens nieuw leven in te blazen. Kijken vanuit wat het kind aan ons vraagt en daarbij weten hoe af te stemmen op de basisbehoeften: relatie, autonomie, competentie. Ik denk dat het goed is om in het onderwijs meer aandacht te geven aan de sociale en emotionele onderwijsbehoeften van een kind."

Omgaan met werkhouding

Wat leerlingen aan ondersteuning in hun sociale en emotionele ontwikkeling nodig hebben, is in te delen in vier elementen, stelt Van Meersbergen. "Alles rondom omgaan met zichzelf, alles rondom omgaan met de leraar en omgaan met de groepsleden, en als vierde element omgaan met de werkhouding. Dat laatste, omgaan met de werkhouding, laat de relatie zien tussen leergerichte en gedragsgerichte problematiek. Er zijn instrumenten nodig om te zien welke onderwijsbehoeften een leerling heeft. Voorbeelden hiervan zijn het *Aanmeldingsformulier leerlingbespreking werkhouding* en de *Checklist taak-/werkhouding*. Dan kun je de kern zien: is de onderwijsbehoefte meer leergericht, of is het kind misschien overprikkeld en kan het daardoor de aandacht niet richten? Vaak wordt, afhankelijk van de sensitiviteit van de leraar of expertise van het team, ingezoomd op het een of het ander. In mijn boeken staan meer dan veertig instrumenten, waaronder een overzichtslijst met onderwijsbehoeften op sociale en emotionele competentieontwikkeling en werkhouding. Deze helpt om scherper te kijken naar de werkhouding van het kind. Als je dat doet, kun je een slag maken naar wat onderwijskundig nodig is en in de ontwikkeling van sociale inzichten en vaardigheden."

Afstemming in de les

Het kunnen 'zien' van educatieve behoeften is dus een belangrijke voorwaarde om tot passend onderwijs te komen. "In de kern gaat passend onderwijs over of leerlingen op het juiste moment datgene krijgen wat ze nodig hebben. En hoe je dat als leerkracht doet." Aan het woord is Theo Wildeboer van Cadenza Onderwijsconsult, die samen met zijn collega's een vaardigheidsmeter instructiegedrag ontwikkelde. "In het kader van passend onderwijs leren wij de directeuren waar zij allemaal op moeten letten bij het observeren van de afstemming in de les en welke tips zij kunnen geven om op dit aspect te verbeteren." Tijdens een goede instructie moet je minimaal kunnen zien dat de leerkracht afstemt naar instructie en

'Wat voor jou als leerkracht en jouw groep leerlingen werkt, hoeft niet voor een andere groep te werken. Er is pas sprake van passend onderwijs als het voor de leerling, de leerkracht en de groep werkt.'

Tekst:
Daphne Doemges-Engelen

Fotografie:
Martin van Rooij,
Martine Hoving,
Shutterstock en
aangeleverde foto's

verwerking. “Zwakkere leerlingen krijgen een wezenlijk andere instructie dan gemiddelde leerlingen. Geen herhaling van de eerder gegeven instructie, maar bijvoorbeeld instructie met concreet materiaal of een langer stappenplan. Een hoogbegaafde leerling kun je juist uitdagen om zelf een oplossingsstrategie uit te vogelen of klasgenootjes tijdens de les te ondersteunen bij het inoefenen van de net uitgelegde aanpak. Bij afstemming in verwerkingsopdrachten gaat het meer om de ambachtelijke invalshoek van het lesgeven. Krijgt een leerling aangepaste instructie, dan passen daar ook aangepaste verwerkingsopdrachten bij. En ja, die verwerkingsopdrachten zal de leerkracht af en toe zelf moeten bedenken. De methode kent immers de specifieke onderwijsbehoeften van de leerlingen niet altijd.”

Scheppen veilig klimaat

Leerkrachten kunnen ook nog op andere manieren laten zien dat ze afstemmen, stelt Wildeboer. “Bijvoorbeeld door leerlingen meer of juist minder tijd te geven voor het inoefenen van de lesstof of in het taalgebruik rekening te houden met verschillen in ‘snapsnelheid’ door te spelen met meer of minder moeilijke woorden.” Belangrijk is dat de afstemming zowel onderwijskundig als pedagogisch wordt doorzocht, aldus Wildeboer. “Met lesstof kun je op verschillende niveaus aan de slag: simpel – iets weten – of juist complex: iets analyseren of beoordelen. Dat vergt telkens een andere manier van uitleg en inoefenen. En je kunt een hoogbegaafde leerling natuurlijk best vragen klasgenootjes te helpen, maar de leerling moet daar ook het lef voor hebben. Dit stelt eisen aan de leerkracht op het gebied van aanmoediging en het scheppen van een veilig klimaat.”

Hoe voer je een goed gesprek?

Als leerkracht kun je observeren en daaruit conclusies trekken, maar je kunt daarnaast natuurlijk ook het gesprek met de leerling aangaan om te achterhalen wat zijn educatieve behoeften zijn. Annita Smit schreef het praktische boek *Luister en zie mij* met een stappenplan voor oplossingsgerichte vraaggesprekken. “Ik merkte vaak dat kinderen niet goed in hun vel zaten in de klas, vermoedelijk omdat de lesstof soms niet goed aansloot bij hun educatieve behoeften. Natuurlijk probeer je dat te

bespreken met de leerling en maak je vervolgens aanpassingen, maar vaak hadden deze oplossingen een tijdelijk effect. Dat was voor mij de trigger om uit te zoeken hoe je een diagnostisch gesprek met een leerling voert, zodat je structureel zorg kunt dragen voor passend onderwijs.”

Bordspel

Smit ontwikkelde een aantal voorwaarden voor een oplossingsgericht vraaggesprek. Allereerst is toestemming van de ouders van belang en staat of valt alles met een gedegen voorbereiding: lees je in het dossier van de leerling in. “Een veilige omgeving waarin de leerling zich prettig voelt, is ook essentieel. En laat de leerling kiezen

met wie hij het gesprek wil voeren: met de leerkracht of bijvoorbeeld met de ib’er. Een andere voorwaarde voor een open gesprek is dat je zelf geen vooroordeel hebt over het type leerling of zijn gedrag. Word je ervan bewust dat je vaak niet met een open vizier het gesprek in gaat. Kun je niet over je vooroordelen heen stappen, vraag dan een collega of hij het gesprek wil voeren. Geef daarnaast de leerling het gevoel dat je echt de tijd neemt voor het gesprek. En tot slot is de vraagstelling belangrijk: stel open vragen en leg de leerling niets in de mond.”

Ook al worden al deze tips opgevolgd, toch is het voor sommige kinderen lastig om aan het denken gezet te worden. Daarvoor ontwikkelde Smit een bordspel waarbij de leerling spelenderwijs inzichtelijk maakt welk doel hij voor zichzelf wil halen en wat hij nodig heeft van jou als leerkracht. “Het spel is een goede manier om het ijs te breken, en een kind dat moeilijk uit zichzelf vertelt, komt zo toch los. Een goede manier om spelenderwijs af te stemmen op de educatieve behoeften van een leerling.”

13 mei: Knapzak Praktijkdag ‘Cirkel van Zorg’

Tijdens dit seminar geven alle onderwijsprofessionals uit dit artikel vanuit hun eigen expertise een lezing over het herkennen van de educatieve behoeften van (begaafde) leerlingen. Kosten: € 65,- inclusief 2 gratis boeken uit de serie *Knapzak Praktijkdissen* naar keuze.

Meer informatie: www.leuker.nu/cirkelvanzorg/

Meer lezen over of van deze onderwijsprofessionals?

- Eleonoor van Gerven is pedagoog en auteur van de reeks *Knapzak Praktijkdissen*. In mei verschijnt in deze serie *De Cirkel van Zorg voor leerkrachten*. Te bestellen via www.leuker.nu. Meer informatie over haar nascholingsaanbod: www.slimeducatief.nl.
- Annita Smit volgde de hbo-opleiding tot Specialist Begaafdheid en richtte Talento op. Kijk op www.talento.nu voor haar boek *Luister en zie mij* en het ondersteunende bordspel.
- Erik van Meersbergen is onder meer lerarenopleider/domeincoördinator bij Fontys hogescholen OSO en auteur van twee boeken: *Handelingsgericht werken in passend onderwijs*; *Achtergronden, aanpak en hulpmiddelen* (www.onderwijs-perspectief.nl) en *Gedragsvraagstukken: zo pak je ze aan! Acht aanraders om de puzzel te leggen* (www.instond.nl).
- Theo Wildeboer richtte in 2005 Cadenza Onderwijsconsult op. Samen met collega’s ontwikkelde hij o.a. de Cadenza vaardigheidsmeter instructiegedrag en de Cadenza schoolplanmanager. Zie ook www.cadenza-oc.nl. Wildeboer schreef ook een boek voor schooldirecteuren: *Slim! 50 technieken om uw school te leiden*, te bestellen op www.leuker.nu/slim/.

